

"UN SABATÉ" D'HERALDO DE SÓLLER CONTRA ELS REPUBLICANS D'EL PUEBLO (1913)

FRANCESC LLADÓ I ROTGER*

Resum: No havia passat encara un any des de la inauguració del tren de Sóller quan va sortir a la llum el setmanari *El Pueblo*. Aquest periòdic es publicava íntegrament en castellà i era d'ideologia republicana i obrerista. Va criticar obertament el maurisme que exercia el poder local i el caciquisme que veien representat per Jeroni Estades Llabrés. Sis mesos després –i possiblement en resposta al setmanari anterior– va sortir un altre setmanari, *Heraldo de Sóller*. Aquest era el representant del maurisme, com molt clarament afirmava en l'editorial de presentació del primer número. Va ser un clar contrincant d'*El Pueblo* al qual atacava en molts dels seus articles. A la vegada *El Pueblo* acusava el seu adversari de caciquista, atacava el setmanari de la dreta i responia a les seves acusacions. La llengua dels articles d'aquests dos periòdics era majoritàriament el castellà, però, mentre que *El Pueblo* hi escrivia tots els articles, veim aparèixer a l'*Heraldo de Sóller*, ja des del primer número, un article escrit en català dialectal signat pel pseudònim "Un Sabaté". En la nostra comunicació volem parlar un poc dels dos setmanaris, de la situació política i social del moment a Sóller i especialment dels articles escrits per la persona que s'amagava sota aquest pseudònim. També volem contar qui era aquest personatge i el seu principal contrincant d'*El Pueblo*. Finalment comentarem la significació que tenia el fet que aquests articles fossin escrits en català.

Després de la primera República espanyola i del sexenni democràtic, l'any 1876, va ser implantada la reforma de Cànovas del Castillo. Els partits conservador i liberal s'alternaren en el poder i intentaren impedir que els partits més radicals, com el republicà i el carlista, tenguessin cap possibilitat de guanyar. Però era necessari, a nivell internacional, vendre que a Espanya hi havia un règim democràtic. Perquè tot això fos possible es va implantar el sistema del caciquisme.¹ Aquest era un sistema jeràrquic que des de Madrid s'estenia al llarg de tot el territori nacional. El darrer esglaó d'aquest sistema era el cacic o cacics locals que, sempre obedients als seus superiors de la metròpoli recaptaven els vots necessaris perquè guanyàs aquell que ja s'havia decidit que guanyaria, el partit conservador o el liberal, llevant d'aquesta manera, totes les possibilitats als restants partits. D'aquesta manera, el dos partits de torn, en un simulacre de democrà-

* Doctor en filosofia.

1. Miquel Sbert el defineix d'aquesta manera: «Cànovas del Castillo per evitar que l'esquerra arribàs al poder i assegurar la continuïtat de la monarquia, ideà un sistema d'eleccions que asseguràs l'alternança dels partits liberal i conservador en el poder i donàs a Espanya l'aspecte de país democràtic davant Europa. Per aconseguir el resultat de les eleccions en el sentit assenyalat des de Madrid, s'havia de donar un poder quasi absolut a la cadena que començava amb el cacic del poble, continuava amb el provincial i acabava a Madrid». Cristòfol-Miquel SBERT, *El caciquisme i el seu temps*, Mallorca, 2007, pàg. 15.

cia, es repartien el poder i s'anaven alternant en el seu exercici. Per altra part, el caciquisme i el favoritisme permeteren a la classe benestant tenir permanentment el poder municipal.

Això passava a tot l'Estat espanyol i Mallorca i Sóller no n'eren una excepció, com han demostrat amb tota mena de detalls Isabel Peñarrubia i Cristòfol-Miquel Sbert.

A Sóller, el partit republicà lluitava per defensar les seves idees i per obtenir algun regidor i alguna influència en el govern del municipi. A principi del segle XX trobam aquí un nucli de republicans organitzats que creen l'*Orfeón Republicano Sollerense* i el *Casino Unión Republicana Sollerense* que, com podem llegir al setmanari *Sóller*, el mes de març de 1901 es trasllada al carrer Príncep núm. 14. Aquest mateix any hi ha un canvi en la presidència del *Partido Republicano de Sóller* que passa del notari José Llambías a Damià Ozonas Pastor fill del també republicà Pablo Ozonas. Durant els primers anys del segle XX, el republicanisme va agafant importància, possiblement a causa de la gran quantitat d'obers que fan feina a les fàbriques que es veu augmentada pels obrers sollerics i forans que treballen en la construcció del tren, a partir de 1907. L'octubre de 1910 es crea a Sóller el *Centro Republicano Sollerense. Sociedad política recreativa*. L'objectiu d'aquest *Centro* era acabar amb el caciquisme i millorar la gestió de l'Ajuntament. Els republicans que es presenten a les eleccions de 1911 són, a més del ja esmentat Damià Ozonas, Bonaventura Mayol Marquès, Antoni Mayol Simonet, Arnau Casellas Gili, Bartomeu Alou, Jaume Bennasar Mayol i altres.² En aquestes eleccions la conjunció entre republicans i socialistes obtingué 484 vots.³

L'any 1913 aquests republicans amb l'ajuda de Melcior Daviu i Matas, mestre d'escola, projecten fer un setmanari republicà que lluiti contra el caciquisme, representat per la dreta conservadora i maurista en la figura de Jeroni Estades Lladrés. Convencen Salvador Calatayud perquè munti una impremta i el mes de març de 1913 –possiblement motivats per les eleccions municipals del novembre d'aquest any– treuen el primer número del setmanari *El Pueblo*. Aquest setmanari és d'àmbit comarcal i la seva temàtica és naturalment política. El seu objectiu era combatre el caciquisme i el monopoli, a més de difondre els principis democràtics. Segons ens diu Plàcid Pérez:

“Acusava els cacics «*que hace tantos años vienen monopolizando la política de esta ciudad*» de «*engreídos por su predominio, impuestos por el terror y creyéndose omnipotentes por las dádivas que a manos llenas han repartido*», de «*querer entronizar en la administración el vicio y las corruptelas, pretender el monopolio de la justicia y mangonearlo y sujetarlo todo al prejuicio de sus conveniencias personales*» i fins i tot de «*prostituir la honra y los intereses privados*». L'editorialista es declara paladí contra aquesta situació, i es disposa a combatre-la remoyent tot el teixit social i fent servir l'única arma que té al seu abast: la il·lustració del poble”.⁴

2. Antoni MARIMON i Antoni QUETGLAS, *Anàlisi dels resultats electorals a Sóller durant al segona etapa de la Restauració (1901-1923)* dins III Jornades d'Estudis Locals de Sóller, Sóller 2009, pàg. 274.

3. Pere GABRIEL, *El moviment obrer a Mallorca*, Mallorca, 1973, pàg. 68.

4. Placid PEREZ, *La producció periodística de les impremtes solleriques Marquès i Calatayud* dins I Jornades d'Estudis Locals de Sóller, Sóller 2006, pàg. 297-298.

Malauradament no disposam dels primers números d'aquest setmanari per poder parlar d'ell amb més propietat, però més endavant veurem que, a través de les respostes que li fa el setmanari de la dreta *Heraldo de Sóller*, queden perfectament clars els assumptes que tractava, encara que sempre filtrats per la interpretació que en feia el periòdic rival.⁵

No va tardar molt la dreta maurista sollerica a reaccionar a l'aparició del setmanari republicà. Ho va haver de fer amb una certa celeritat car les eleccions s'acostaven i no podien restar en inferioritat de condicions davant l'enemic. Els bastaren cinc mesos per planificar i dur a terme el seu setmanari *Heraldo de Sóller* que veié la llum el 6 de setembre de 1913. S'imprimia, com el *Sóller*, a la impremta Marquès.

Creim interessant una anàlisi detallada de la primera pàgina per veure quins eren els objectius i el tarannà ideològic del setmanari. L'editorial, en castellà, apareix a mà esquerra. Al centre hi ha una gran foto d'Antoni Maura amb un escrit que li ret homenatge i el presenta com a defensor de la Monarquia que ha segellat -diu-, amb la pròpia sang, les seves íntimes conviccions. Afirmar que no cal una biografia perquè tothom el té més que conegut. L'editorial titulat *Nuestro Programa* comença dient que no caldria escriure cap article de fons, sinó que bastaria amb el lema de la bandera del partit conservador que presideix Maura. Seguidament, en una clara demostració del seu espanyolisme, cita la *Revista de España*, Juan Valera, *el Quijote* i *Sancho*. Tot això ho fa per demostrar que si els que regeixen els assumptes públics de Sóller a l'Ajuntament, fossen uns bojos, sense fe ni ideals ni patriotisme ni cap virtut, els deu mil sollerics que els han votat serien tan bojos com ells. Si aquesta hipòtesi fos certa els sollerics serien més covards, beneïts i corromputs que els seus dirigents i tendrien la seva mateixa incapacitat i males qualitats. Però si la hipòtesi no és certa els que manen a Sóller ho fan per la voluntat lliure que han manifestat la majoria de sollerics en nombroses ocasions. D'aquesta manera, creu demostrar que, els que manen a Sóller, no són uns vividors que cerquen el prestigi personal en política sinó ciutadans lliures que sacrifiquen el seu benestar i interessos pel seu poble. Diu que és això el que pretenen mostrar amb el propi periòdic, contra aquells que veuen els defectes dels altres i no veuen els seus, en una clara al·lusió a *El Pueblo* i els republicans. Seguidament fa una exposició del seu ideari on diu el que pensa defensar amb l'ajuda de Déu i del públic:

"En religión la Católica, Apostólica Romana, en cuya fe vivimos y queremos morir: en patriotismo el amor a Sóller, a Mallorca, a España: y en política, el credo íntegro del partido conservador, que acaudilla D. Antonio Maura".

Després parla d'allò que atacaran:

"Fustigaremos, una veces en serio, otras en estilo jocos, siempre con todas nuestras energías, lo que consideremos contrario a la religión, al honor, al orden a las buenas costumbres; procuraremos por cuantos medios estén a nuestro alcance el mayor grado de cultura para nuestro pueblo, la

5. En el transcurs de les jornades i com a fruit d'elles Josep A. Morell González me va oferir la consulta de la col·lecció de *El Pueblo* que ell té. Vull agrair-li aquesta deferència i malgrat no haver-hi ja temps d'incloure la consulta del setmanari a aquesta comunicació serà d'un gran valor per a les properes que parlin d'aquest tema.

sincera defensa del pobre, del obrero demostrándole que la verdadera cultura y el progreso real no son atributo de las democracias radicales, como no son atributo de las repúblicas, por más aferrados que estén al sofisma las inteligencias mediocres de enfrente”.

Acaba saludant als amics i enemics, a la premsa favorable i a l'adversa i diu que comencen “*Calada la visera, lanza en ristre...*” en una altra clara referència espanyolista a l'obra d'*El Quijote*.

Això és un resum de l'editorial que figura a mà esquerra d'aquesta primera pàgina. A mà dreta, hi apareix un escrit en mallorquí dialectal titulat *Sa tia Rafela*. En aquest article, signat per “Un sabaté”, i als que segueixen les setmanes posteriors, ens volem referir en aquest treball. Com que apareix a primera pàgina quasi al mateix nivell que l'editorial hem de pensar que aquest fet no és una improvisació, sinó que entra plenament en la línia editorial del setmanari.

La verdadera identitat d'“Un Sabaté”

Aquest article, com hem dit, va signat amb el pseudònim “Un Sabaté”. Però, ¿qui s'amagava sota aquest pseudònim? Hem d'advertir la dificultat que suposa sempre trobar la persona que s'oculta rere un pseudònim, però Joan Marquès Arbona, quan va publicar el número extraordinari de les Noces d'Or del Sóller, l'any 1935, donava a conèixer els d'algunes de les persones que, en aquells moments, ja eren mortes. A la pàgina 4 d'aquest extraordinari, hi trobam el retrat de Jeroni Estades Llabrés i al peu de la foto els seus pseudònims: “*Un grillo*”, “*Tofol*” 2º i “*Un sabaté*”.

De Jeroni Estades no en sabem gaire coses. Havia nascut a Sóller el 9 d'agost de l'any 1860 i havia mort a Madrid l'any 1932. En la seva joventut va cursar estudis d'apotecaria a Barcelona, però no va tenir èxit en aquest camp. El 1884 va ser redactor del *Semanario de Sóller*. Posteriorment va idear un ferrocarril turístic que havia d'arribar a Sóller passant per Valldemossa i Deià, però no hi va haver manera d'obtenir els doblers necessaris per a la seva realització. Encara jove, el 1891, juntament amb el seu amic Antoni Pons, fundà la fàbrica de ciment i calç hidràulica anomenada popularment Sa Cimentera. També era propietari de la línia de vaixells *Leon de Oro*. Va mantenir una molt bona relació amb Antoni Maura i d'aquí ve la seva puixant carrera política. Entre 1900 i 1905 va ser cap del Partit Conservador de Sóller i entre 1905 i 1913 fou diputat provincial. El 1914 va obtenir el seu màxim grau essent proclamat Diputat a Corts per l'article 29 que evitava les eleccions si no hi havia més d'un candidat. A principi de segle havia intentat dur a terme un projecte menys ambiciós que el ferrocarril turístic. Es tractava d'un altre ferrocarril que fes el trajecte Palma-Sóller travessant la muntanya. En aquest projecte va tenir recolzament dels empresaris sollerics i l'any 1905 va fundar la companyia Ferrocarril de Sóller de la qual va ser nomenat director gerent. L'any 1912 s'inaugurà el ferrocarril que havia planificat i el 1913 el tramvia que unia Sóller i el Port. L'any 1929 aconseguí electrificar la línia del tren amb una subvenció de Madrid després d'haver aconseguit que el ferrocarril fos declarat línia estratègica.

Era considerat per molta gent el cacic del Partit Conservador a Sóller. D'ell parla en aquest sentit Guillem Colom a les seves memòries *Entre el caliu i la cendra*. Amb el títol de *El darrer cacic de Sóller* i ens diu:

"Entre el polítics de l'època que amb més popularitat exerciren el cacicat dins la vall de Sóller, no podem deixar d'esmentar la figura tribunicia del darrer que hem conegut: La de don Jeroni Estades. Batallador infatigable fou, [...] allò que es diu «carn i ungla» amb el capítol del partit, que era don Antoni Maura [...]. Incansable en la lluita amb el partit advers, don Jeroni en tot moment –fins dins el foc abrandat de la lluita electoral– se sabia guanyar a pols el cos dels electors. I gràcies a la seva habilitat tàctica, aconseguí millorar l'administració comunal –a desgrat del miserable pressupost municipal del seu temps– estenent la xarxa dels camins veïnals, eixamplant la conducció de les fonts i fent arribar fins als barris extrems la il·luminació elèctrica.

Gerent de la companyia del Ferrocarril de Sóller, la seva obra capital –a benefici de la qual sabé interessar tothom–, deixà d'acceptar alts càrrecs polítics per a no desentendre's de la seva direcció en uns moments que considerava crucials. Diputat a Corts en dues eleccions generals, refusà el 1916 un seient en el Senat, i cinc anys després, renuncià a acceptar el càrrec de governador d'Almeria, per a no deixar de mans la millora de l'empresa ferroviària que sempre trobà vital per als interessos del poble; fatigant amb les seves demandes als Ministeris del seu temps, aconseguí de l'Estat la seva subvenció com a «Ferrocarril estratègic», i pocs anys més tard, la seva electrificació fins al port, en un temps en què tot plegat semblava encara una utopia.

Per defensar els combatuts interessos del partit, fundà «El Heraldo de Sóller», en lluita recalçant amb l'òrgan del partit advers, titulat «La Voz de Sóller». L'un i l'altre setmanari tingueren la vida efímera de la política de campanar que en aquell temps defensaven.

Morí don Jeroni Estades tal com havia viscut, en un darrer acte de servei per la millora del poble: una nit crua d'hivern en el seu últim viatge a la Cort, on anava a gestionar una més ràpida comunicació marítima entre el port de Barcelona i el de Sóller –punt de màxima avançada de Mallorca a la Península–, emportat per l'etern somni d'una més gran expansió econòmica i política de l'Illa que el va veure néixer i on també hauria volgut morir".⁶

Malgrat algunes petites incorreccions, degudes a falles i confusions de la memòria el relat de Guillem Colom és prou explícit. També podem obtenir algunes dades de la seva biografia a partir d'*Heraldo de Sóller* que exalta la seva figura amb motiu de la proclamació com a Diputat a les Corts espanyoles. Després de comparar-lo amb el bisbe Bernat Nadal diu que:

"Hay que emprender una cruzada de regeneración en todos los órdenes; hay que desenmascarar a los afrancesados de hoy; hay que luchar como antaño por la Patria y por la Corona; hay que librar al trono de Don Alfonso XIII de los Bonapartes con gorro frigio que se llaman Alejandro Lerroux, Pablo Iglesias, etc., etc.; hay que cambiarlo y vivificarlo todo, si queremos que no se hunda todo.

A promover y estimular la obra de purificación y saneamiento de todas las corruptelas; a estabilizar las libertades ciudadanas; a reivindicar enormes injusticias y usurpaciones van al parlamento los nuevos diputados; a colaborar en la gran obra va D. Jerónimo Estades, como fue hace un siglo don Bernardo Nadal".

Torna dir que no calen notes biogràfiques perquè tot aquell que ha tractat D. Jeroni el coneix completament. I segueix:

6. Guillem COLOM, *Entre el caliu i la cendra*, Barcelona, 1972, pàgs. 97-100.

"Es uno de aquellos espíritus sin dobleces, que se revelan por su simpatía y por su sinceridad. Su palabra es amable y optimista, su ingenio agudo, su risa franca. Pocos son los que no deban gratitudes a don Jerónimo; su puerta está abierta para todos sin distinción de amigos y enemigos; sus energías han estado siempre al servicio de lo que significara progreso y prosperidad para Sóller. Un gran patriota y un gran corazón: tal es el cacique, tal es D. Jerónimo Estades.

Nosotros al felicitar a nuestro jefe y al felicitarnos por su elevación a la representación nacional, no nos sentimos solamente movidos por los materiales bienes que a Sóller y a Mallorca puedan sobrevenir por ello; nos mueve muy principalmente el saber que nuestra ciudad muy querida va a tener al más ilustre de sus hijos laborando por la salvación de España, bajo la bandera de los hombres honrados que aun siguen al mallorquín ilustre D. Antonio Maura.

Al estampar EL HERALDO DE SÓLLER en primera plana el retrato de D. Jerónimo, aun a riesgo de herir su modestia, al publicar estas líneas, sabe que cumple, en nombre de Sóller, un alto deber de gratitud y de justicia y una reivindicación contra bien probables y bien Mezquinas envidias e ingratitudes".

Evidentment les paraules del periòdic del seu partit són elogioses i les podríem completar amb el que diu Isabel Peñarrubia al seu llibre *Els partits polítics davant el caciquisme i la qüestió nacional a Mallorca (1917-1923)*. Comenta quan fa referència al poble de Sóller:

"El poble de Sóller tenia en comú amb el d'Artà la distància de Ciutat i per això el cacic de Sóller, a l'igual que el d'Artà, també hi residia. Però, a causa del poc pes a la vall de Sóller de la gran propietat, ens trobam davant d'un cas de cacic industrial. Jeroni Estades, un dels homes de confiança de Maura a l'illa, regnava amb plena autoritat a Sóller on dominava el jutjat municipal, tallava l'aigua als hortolans, nomenava batlle al seu subordinat dins la companyia del ferrocarril, etc. Estades devia la seva fortuna a la participació en empreses locals de navegació i en fàbriques de gas, però, sobretot, per haver fundat el ferrocarril de Sóller l'any 1912, del qual era gerent. [...] La seva brillant carrera política no tenia cap més objectiu que facilitar el desenvolupament de les seves empreses i la confirmació del seu poder sobre el poble. [...] Com que Sóller era un poble industrial i comerciant, i amb un cert moviment obrer, hagué de fer ús de tots els mètodes caciquistes, com ara la compra de vots, la votació d'emigrants absents, el repartiment de favors particulars, etc. però també els favors col·lectius, aprofitant el seus bons contactes a Palma i a Madrid, i així amplià la xarxa de camins veïnals, eixamplà la conducció de les fonts i dugué l'enllumenat elèctric a tots els barris".⁷

També hi fa una referència Miquel Arbona en les seves *Converses solleriques*. Conta que:

*"Quan s'inaugurà el ferrocarril, en Jaume Xemeneia –que devia votar per don Jeroni– obtingué un *empleo* de mosso d'estació; s'afaità la barba, i, vestit amb la brusa blava que duïen els mossos, agranava l'escala, l'andana, les sales d'espera... Un li va demanar: –Jaume, ¿que guanyes cada mes en aquest *empleo*?*

– Entre jo i un altre guanyam cent nou duros.

Aquell «altre» era el director gerent, don Jeroni Estades".⁸

7. Isabel PEÑARRUBIA. *Els partits polítics davant el caciquisme i la qüestió nacional a Mallorca. (1917-1923)*, Montserrat, 1991, pàg. 35.

8. Miquel ARBONA. *Converses solleriques*, Ciutat de Mallorca, 1977, pàg. 404.

Fins aquí la informació que tenim d'aquest interessant personatge. Quan escriguérem el llibre *La lluita per un Sóller que no pogué ser*, en estudiar tota la polèmica sobre el cobriment del Torrent Major en diverses ocasions surt –o millor dit no surt– Jeroni Estades en el sentit que, varies vegades, quan el periodistes el cerquen per recaptar la seva opinió sobre el torrent, no el troben mai. Això ens fa pensar que no la devia voler donar, ni deixava que altres periodistes interpretassin en el diari les seves opinions, sense controlar totalment el que dirien. Això mateix explicaria el fet que els periòdics a càrrec seu s'abstenguessin de donar la seva biografia. Malgrat l'escassetat de referències, amb aquest treball pensam donar compte de la forma d'actuar que tenia a través dels escrits, que comentarem a continuació. Això farà que, a través d'ells, coneguem una mica més la seva forma de fer i d'actuar o, en tot cas, la seva manera d'aparèixer sota pseudònim al periòdic solleric.

Per altra part hem d'afirmar que Jeroni Estades no era l'únic cacic solleric. A Sóller hi havia també el cacic dels liberals que era Joan Canals Estades. Pel que sabem havia estat batle de Sóller per la qual cosa pensam que havia exercit el seu poder però que, en el moment del qual parlam, ja tenia poca influència en els vots del poble solleric. Veurem més endavant que també serà fruit de les diatribes d'"Un sabaté"

Melcior Daviu i Matas: "es mestre laic" i Damià Ozonas

Una vegada exposat qui era "Un sabaté" caldrà exposar també qui serà el seu principal contrincant en el setmanari, aquell contra el qual aniran totes les seves diatribes, el que ell no anomena mai pel seu nom, sinó que li diu "es mestre laic" un nom despectiu des del seu punt de mira. Finalment exposarem també qui era aquell que –segons "Un sabaté"– pagava el "mestre laic" i era el seu company de lluites: el republicà Damià Ozonas.

No tenim una informació completa de Melcior Daviu i Matas.⁹ Sabem, a través d' *Heraldo de Sóller* que havia nascut a Marratxí i havia estat mestre d'escola de Santanyí i d'Esporles. Del seu pas per Esporles en sabem alguna cosa més, gràcies al treball *Melcior Daviu i Matas, mestre d'escola d'Esporles (1905-1912)* d'Antoni Aulí i Teresa Miquel.¹⁰ Daviu, que a Esporles era anomenat el mestre Daviu, va obtenir el títol de mestre propietari de l'escola pública de nins d'Esporles expedit pel rector de la Universitat de Barcelona el dia 19 de juliol de 1905. Es va incorporar el dia 1 d'agost del mateix any i se li assignà el sou de 1100 pts anuals a més de donar-li una casa per habitar. La feina que va fer el mestre Daviu el primer any fou tan important que el mes d'abril de 1906 va haver de sol·licitar a la Junta Local que gestionàs amb l'Ajuntament un local amb més capacitat perquè el nombre d'alumnes havia augmentat molt. Hem de remarcar la importància que tenia aquest fet, donat que anar a escola no era obligatori i que molts dels infants eren enviats a fer feina, perquè els pares ho necessitaven per viure i ho consideraven més important que la formació dels infants.

9. Fruit de la realització de les Jornades Antoni Aulí ens va facilitar abundant informació sobre aquest personatge. Des d'aquí l'hi volem agrair.

10. Antoni AULÍ i Teresa MIQUEL, *Melcior Daviu i Matas, mestre d'escola d'Esporles (1905-1912)* dins *II Jornades d'Estudis Locals d'Esporles*.

Per altra part, sabem que el mestre Daviu era un mestre innovador. Ho prova el fet que va convidar la Corporació Municipal d'Esporles a una excursió escolar que havia planificat amb els seus alumnes a la fàbrica d'electricitat del Gorc Blau. Hem de pensar en els problemes que podia suposar, en aquells moments, una excursió d'aquesta mena, a causa de la dificultat de transport que hi havia per arribar a un lloc com el Gorc Blau. El mes de maig d'aquest mateix 1906 segueixen els problemes d'espai a les escoles per la qual cosa l'Ajuntament d'Esporles decideix fer dos torns, un el matí i l'altre l'horabaixa. Un altre dels aspectes que ens poden indicar el tarannà innovador del mestre Daviu és que el mes de novembre de 1906 demana a l'Ajuntament una col·lecció de mapes geogràfics per tal de facilitar l'ensenyament de la geografia. Uns mesos més tard sol·licita al batle els terrenys de la futura escola per poder-los utilitzar com a camp de demostració agrícola. Antoni Aulí i Teresa Miquel consideren que el mestre Daviu "fou una persona totalment identificada amb l'educació i per tant va posar tot el que va poder de part seva perquè la seva tasca fos la millor possible i arribàs al major nombre de gent". Aquesta circumstància es demostra amb el fet que el mestre també comunicà a l'Ajuntament que la classe d'adults i joves havia augmentat el nombre d'alumnes de tal manera que no hi cabien i demanava a l'Ajuntament que l'autoritzàs a imposar una petita retribució als seus alumnes per tal que així es pogués pagar l'electricitat o que l'Ajuntament la pagàs. Si fos així ell no tendria inconvenient en establir dos torns i així tots els joves podrien assistir a l'escola d'adults. L'Ajuntament va acordar pagar les despeses d'electricitat. Aulí i Miquel segueixen dient: "Aquí tenim per tant una clara mostra de la vocació de Melcior Daviu. Com podem observar, en cap moment pretén cobrar per la tasca efectuada. A més a més, ens trobam davant una jornada laboral increïble amb quatre torns de feina diaris (dos per a nins i dos per a adults). Tot i això, en una altra sessió plenària, l'Ajuntament decideix recompensar al mestre per aquest torn extra amb cinquanta pessetes".

Però, les innovacions a vegades es paguen cares i depenen de circumstàncies que passen a molts quilòmetres de distància. L'any 1909 varen ocórrer els fets de la Setmana Tràgica a Barcelona. En aquells moments, un altre mestre innovador com Daviu, Francesc Ferrer i Guàrdia, fou vilment afusellat i declarat culpable dels fets revolucionaris de Barcelona. Uns anys més tard, quan en feia sis que el mestre Daviu feia classe a l'escola d'Esporles i hi realitzava, com hem vist, una gran tasca educativa, fou greument represaliat. El dia 30 de setembre de 1911, a la reunió ordinària de la Junta provincial d'Instrucció Pública se l'acusà de no haver presentat el títol professional ni la documentació oportuna i, a la vegada, li recriminaven la seva conducta dient que tenia idees pertorbadores i anarquistes que no ocultava, que s'havia proclamat deïxeble de Ferrer i Guàrdia i que havia dit que aquest era un gran mestre d'ànimes i un gran educador de la societat. Aquesta Junta Provincial fou presidida pel governador civil de Balears Agustín de la Serna i hi assistiren un inspector de primera ensenyança, l'inspector provincial de sanitat, l'arquitecte provincial, la directora de l'escola normal Cayetana Alberta Jiménez i dos vocals. També se l'acusava de defensor de l'amor lliure i d'un naturalisme exagerat. Se l'acusava finalment de tenir idees revolucionàries amb greu escàndol dels pares dels nins que havia d'educar, de tal manera que s'havien vist obligats a retirar els seus fills d'aquesta escola per tal

que no sentissin doctrines tan perjudicials per a la joventut. Per tot això la Junta Provincial li obre un expedient i proposa la seva separació definitiva del càrrec de mestre. A causa d'això el dia 12 de febrer de 1912 el mestre Daviu "fou fulminantment cessat i separat del cos de mestres per sempre". L'Escola de nins d'Esporles roman sense mestre fins el 30 de juny del mateix any i no torna a tenir mestre propietari fins l'1 de juliol de 1915.

Aquesta destitució degué ser la raó per la qual el mestre Daviu, possiblement cridat pels republicans sollerics, ve a viure a Sóller on funda i dirigeix una escola Republicana al carrer Capità Angelats i el setmanari *El Pueblo*.¹¹ Tant una feina com l'altra devia ser pagada pels republicans sollerics –i en especial per Damià Ozonas Pastor– pel que es desprèn dels escrits d'"Un sabaté". Daviu, pel que veim, devia ser un home progressista, innovador i intel·ligent que era capaç de dur endavant d'una manera valenta i decidida allò que tal volta no s'atreveien a fer els republicans sollerics, probablement perquè vivien a Sóller on tothom es coneixia.

Damià Ozonas era fill de Pau Ozonas que havia estat batle republicà en el sexenni democràtic, el temps de la primera República. Havia emigrat a Puerto Rico i a França i tenia negocis a Cannes. El trobam el 1917 que escriu articles a *El Pueblo* datats a "Sa Bleda".¹² També va publicar, el 1923, la novel·la *Elvira. Impresiones americanas* fruit de la seva estada, de jove, a Puerto Rico.

Els articles d'"Un Sabaté"

Una vegada definides les circumstàncies politico-socials que es produïen a Sóller en aquells moments, els setmanaris que s'enfrontaven i les persones que protagonitzaven aquests enfrontaments, estam en disposició de parlar en concret dels articles escrits per "Un sabaté".

"Un sabaté" realitza un total d'onze articles. Escriu totes les setmanes entre el 6 de setembre de 1913 i el 6 de novembre del mateix any. Els seus escrits es troben quasi sempre a primera pàgina en una posició que pràcticament té tanta importància com l'editorial. Podríem dir que és un editorial en mallorquí dialectal per a aquelles persones que no coneixien el castellà i que normalment eren analfabetes, l'any 1905 l'analfabetisme era d'un 40%. L'autor d'aquests articles o el director del periòdic tenia ben clar que hi havia un públic important que no arribaria al castellà del periòdic, però a qui algú li podia llegir els articles en mallorquí. D'aquesta manera –amb els seus escrits al setmanari conservador– podria combatre millor *El Pueblo* o allò que deien els republicans al casino o als bars.

És important veure que l'autor, i el periòdic mateix, utilitzen el català dialectal, mallorquí, no perquè tinguin una clara aposta lingüística o per defensar la llengua i cultura mallorquines,

11. Rafael GARCERÁN AULET, (2005): «La herencia institucionista y la enseñanza activa en Mallorca. La labor de: Miquel Porcel i Riera, Rufino Carpena Montesinos, Joan Montserrat i Parets y Melchor Daviu i Matas», *Educació i Cultura. Revista Mallorquina de Pedagogia*, [Palma], núm. 18, pàg. 73. En aquest treball també hi ha abundant informació sobre Melchor Daviu.

12. Escriu *Réplica* a "Unos comentarios" el 28 de juny de 1917 i *En honor de la República Francesa* a *El Pueblo* el 14 juliol 1917 els dos des de Sa Bleda.

sinó que se serveixen de la llengua d'una manera interessada i utilitària per a dur a terme els seus fins proselitistes amb una gent a la qual no arribarien d'una altra manera. Això és encara més clar si tenim en compte el caràcter espanyolista del periòdic, clarament exposat a l'editorial del primer número. Una altra punt que demostra la nostra tesi és el fet que els escrits d'"Un sabaté" repeteixen, en general, les mateixes idees i tracten temes semblants als que tracta l'editorial. Finalment hem de comentar que *El Pueblo* es feia integrament en castellà i el mallorquí podia ser un argument més, per fer veure que els mauristes estaven acostats al poble i que el periòdic dels republicans era una cosa de forasters. De tota manera aquest argument no es veu mai explicitat, encara que sí expliciten el fet que el director de *El Pueblo* –o el "mestre laic"– sigui algú que és de fora i no és solleric. Finalment, hem d'indicar que hi havia alguns precedents d'aquests escrits dialectals defensant idees polítiques. El pioner va ser Joan Marquès Arbona que el 1887 des de les planes del *Sóller* escrigué *Dos i dos fan quatre* sota el pseudònim de "L'amo'n Tòfol de sa Llana". Posteriorment, el 1887, també escrigué *Sas assembleas de "Cala-Poy"* signades amb el pseudònim de "Jo Mateix" que era la continuació de les que havia començat el 1894 i que encara no tenim localitzades.

El pla d'"Un sabaté" és exposar les seves converses amb Sa tia Rafela per anar-la convencent a poc a poc que els republicans d' *El Pueblo* van equivocats i que els que fan realment les coses bé, són els conservadors que hi ha a l'Ajuntament i que han fet coses bones pel poble. A aquestes qüestions la tia Rafela haurà d'assentir perquè, malgrat ser una republicana exaltada, té sentit comú –com diu "Un sabaté"– i aquest li podrà fer entendre que els que van bé són els conservadors. De totes maneres veurem que aquest pla de dur sa tia Rafela al seu solc –de manera tranquil·la i pausada– es veu desbordat pels esdeveniments i "Un sabaté", sense adonar-se'n, deixa la tia Rafela per a més endavant i no se pot estar de contestar directament a la provocacions del periòdic rival.

Anem ara a fer un seguiment dels escrits d'"Un sabaté". Ens permetrem de reproduir el llenguatge emprat per "Un sabaté" mesclant-lo amb el nostre. En el primer article titulat *Sa tia Rafela*, parla d'ell mateix i diu que és un sabater que no és ni un Ramon Cremat ni un Jaume Fidavé que devien ser els dos millors sabaters de Sóller. És un enamorat del seu poble, conservador fins al moll dels ossos, gran devot d'Antoni Maura i "gran devot del nostre *caci-que* per lo que puga convenir al setmanari "El Pueblo"". Com podem veure, només començar, ja es posa davant el que serà el seu contrincant. Seguidament presenta Sa tia Rafela que és propietària d'un hort a la Villalonga i de la casa del sabater i de la seva. Té 52 anys i és més republicana que sa República i subscriptora d'*El Pueblo*. S'entenen molt i veinadegen, llevat de quan ella té atacs de república. Quan això passa cal fer-se enfora, però quan li ha passat és molt dòcil.

L'autor utilitza un llenguatge popular –que devia arribar molt a la gent– amb expressions fetes molt mallorquines i a vegades solleriques com: "Passar-se s'ou per s'ull", "fer-se uns bons enciams", "guarda dimoni", "correr unes males pomes", "fer pica de porc", etc. Per altra part també cita noms de gent que devia ser popular a Sóller com en Vingut, En Meu coix, en Jaume Menut, en Jaume Fidaver i mestre Xesc Cremat.

Seguidament, a l'article, apareix l'enemic personificat, ara no en el setmanari *El Pueblo*, sinó en una persona, el mestre laic (sa tia Rafela li diu lait). "Un sabaté", en una mostra de la seva habitual ironia, el qualifica de bon al·lot i diu que és un bon regal que ens han fet els esporlerins perquè ens estimen molt, tant com sa tia Rafela estima la seva neboda que li llegeix *El Pueblo* perquè ella no sap llegir. Però immediatament n'apareix un altre que és el republicà Damià Ozonas. "Un Sabaté" diu que sa tia Rafela se fa uns bons enciams parlant de República que són semblants als que es fa un altre bon al·lot, Damià Ozonas quan parla a Sa Botigueta de república, democràcia, llibertat, de D. Melquiades Álvarez i de Sa Biblia.

En el segon article ja apareix un dels principals temes que es discutien en aquells moments: el tren de Sóller i la seva inauguració. No hem d'oblidar que el ferrocarril era un element important per diverses raons. La primera era que la venguda d'obres forans havia afavorit probablement el moviment obrer i el republicanisme, però, una vegada inaugurat el tren, hi havia la possibilitat dins el sistema caciquista de guanyar el favor dels ciutadans a les urnes a través de l'arma del ferrocarril. En efecte la inauguració del tren havia suposat, a més del prestigi social per l'èxit, la posada en marxa de multitud de llocs de feina cobejats per una població gran part de la qual vivia en la misèria, treballava al camp i lluitava per tenir un lloc de treball en la indústria o ara al tren. Era, per tant, una ocasió boníssima perquè els que dirigien el ferrocarril donassin feina a la gent que fes bondat i votàs els conservadors.

Per altra banda, el ferrocarril aprofitava que els conservadors dominaven l'Ajuntament per obtenir doblers públics d'aquest per pagar algunes inversions privades del ferrocarril. Una pràctica que avui en dia ens sembla nova, però que ja té més de cent anys d'existència. A més d'aquesta subvenció també es parlarà, en altres articles, del regal que el ferrocarril ha fet a Jeroni Estades, dels "passes" que regalen als seus adeptes i de que el ferrocarril no compleix amb la normativa vigent perquè no instal·la una protecció de la línia elèctrica.

Aquest segon article es titula precisament *Un viatge en ferrocarril*. L'article comença criticant i provocant als dos personatges que seran l'objectiu de les seves crítiques i diatribes: Es mestre laic i Damià Ozonas. Després de dir que mentre aquests dos personatges preparen unes quartilles agraint-li que els hagi dit bons al·lots al primer article que va escriure, ell contarà el primer viatge que va fer a Palma amb sa tia Rafela el mes de maig de l'any anterior. En aquells moments tot Sóller i tot Mallorca s'alegrava de la inauguració del ferrocarril i els únics que no ho feien, carregats de bilis i de no haver pogut pair aquesta inauguració –diu–, eren els republicans i algun liberal de Romanones. I ara –comenta "Un sabaté"– escampen tota aquesta bilis a través del seu òrgan *El Pueblo*. El comentarista del periòdic conservador troba encertat que treguin tot aquest verí i que diguin "pinxo" al seu "cacique" i que critiquin el regal que el ferrocarril ha fet a D. Jeroni Estades i la subvenció que diuen que l'Ajuntament ha donat al ferrocarril i els "passes" que regala el ferrocarril a la gent que creu convenient. Diu que troba bé que treguin tot aquest verí, perquè ell els contestarà a cada una de les qüestions i quedarà tot "aclariet". El que troba que ha fet malament el mestre laic és parlar d'il·legalitats, de la moralitat i honradesa de l'Ajuntament. Perquè si el mestre laic parla d'aquestes coses, al sabater li fa l'efecte que és com un infant que juga amb una pistola carre-

gada amb dinamita i ell no voldria que li passàs res, ara que està tan gras i ha armat l'escola i *El Pueblo* per "fer sa felicitat d'ets sollerics".

En aquest punt se n'adona que ha interromput la narració del viatge de Sa tia Rafela, però diu que el recomençarà sense problemes perquè els sabaters saben ajuntar amb facilitat un fil amb un altre. Aquesta darrera al·lusió al seu ofici de sabater la utilitza amb freqüència augmentant la col·loquialitat i la proximitat de l'escrit als seus lectors. Després comenta que feien tertúlia a la marjadeta del sabater: la tia Rafela, la seva neboda, en Vingut, En Meu coix, en Jaume Menut i ell. Afirmar que els quatre són conservadors "a prova de bomba" i la tia Rafela "republicana a prova de mestre laic", tot i així, tots es duen bé amb la tia Rafela. Aquí tenim un cas on cita diversos personatges sollerics molt coneguts que, a la vegada que faran propaganda del seu article perquè hi surten, acosten l'escrit als seus lectors en parlar de personatges que coneixia la gent del poble.

En aquest punt creim interessant reproduir i comentar, per la seva popularitat, la jornada que farà la tia Rafela "lo primer en arribar a Ciutat, anar a veure es senyó; llevó fer un parei de voltes per sa plaça des Mercat; després a ca's dentista a emplomà un caixal de sa tia Rafela que's comença a buidar; llevò a la Seu; després a comprar un parei de frioleres per sa casa; a les dues a dinar a ca's senyó; i es de-capvespra a passetjar p'es moll". Seguidament conta el viatge, diu que anaven molt mudades i que la tia Rafela duia una cistella nova francesa que li havia enviat el seu nebot establert a Montpeller que li festeja l'hort de la Villalonga. Dins la panera hi duia tres dotzenes de taronges de Binibassí per dur al senyor. Aquest senyor és un coronel retirat, molt bona persona i germà de llet de la tia Rafela a qui ella té molt de "carinyo i devoció". Sovint li envia fruita i el senyor cada any li torna el covenet ple de coques bambes, torrons, batates de Màlaga i una botella de vi de Xerès. Després conta un incident que tengué la tia Rafela amb en Juan Rey que li deia que havia de facturar la panera abans d'anar al tren, ella no ho entenia i tenia por que el tren li fugís i es pensa que parteix quan només fa maniobres. Una situació, per altre part, que devia ser ben comuna a tota la gent que anava per primera vegada a Ciutat. L'autor torna aprofitar per acostar els seus escrits als possibles lectors.

Acaba l'article dient que no pot allargar-se més i que un altre dia acabarà de contar el viatge de la tia Rafela. Aquesta circumstància ens mostra clarament que la dèria de combatre Melcior Daviu i *El Pueblo* li ha desbaratat el pla tranquil que tenia de parlar de la tia Rafela. Aquest viatge en tren ja no l'acabarà de contar mai.

El següent article es titula *Una tassa de tila* i és una clara demostració del que acabam de dir. Comença dient que ja parlarà un altre dia del viatge de la tia Rafela ja que el darrer número de *El Pueblo* li ha senyat "un altre tai". Diu que el mestre laic i Damià Ozonas tenen atacs de nervis i que els metges, en aquests casos aconsellen til·la i que la tia Rafela "sap el vent i no sap el torrent d'aquests nervis".

Comenta que el dissabte passat la seva neboda li llegia *El Pueblo* i va veure que els dos republicans estaven enfadats, però no s'acabava d'adonar del què els passava ja que la tia Rafela és curteta com ja saben els lectors, mentre la neboda llegia, ella, "feia qualque becada

qui arribava fins en terra." Quan la tia es cansa de becar i la neboda de llegir se'n van a jeure i la tia Rafela diu a la neboda que dugui el diari al sabater. L'autor aprofita aquesta circumstància per parlar de l'article d'*El Pueblo* signat per "Un solleric" titulat *Buscando el bulto* que li dedica un "paisà nostro" que es presenta al públic fent el paper de *toro*. Diu que escriure les coses té l'inconvenient que queden escrites. Comenta que si els sermons que feia abans En Damià Ozonas a Sa Botigueta i ara pareix que fa per les tavernes de Fornalutx quedassin escrits i el republicà els llegís quedaria mut per tota la vida.

Afirma que difícilment es pot contestar aquest article, que tot el que fa aquest solleric és per obtenir celebritat i que aquest escrit li recorda l'aventura dels molins de Don Quijote. De la mateixa manera que el "*fidalgo*" castellà va arremetre els molins de vent convençut de que eren gegants i quasi hi va deixar la pell, el solleric ha investit un molí de vent pensant que era un sabater i pronostica que li anirà malament i que correrà "unes males pomes" a més del ridícul que ja fa. Aquí hem de comentar que, veladament, mostra que "Un sabaté" no és un element més del partit, sinó que els republicans es baten amb un vertader molí que és Jeroni Estades, encara que es pensin que és un periodista qualsevol o un membre sense importància del partit.

Després torna a la tia Rafela i diu que l'endemà d'aquell dia, hi va anar amb aires de brega parlant del mestre laic i de Damià Ozonas. El sabater l'atura i li demana quines obres ha fet a Sóller Damià Ozonas que ella diu que és un gran republicà? Ella li contesta que ha obrat la casa del carrer de Can Cañellas i ha fet el porxo i les marjades de l'olivar. Ell li diu que d'aquestes obres en deuen saber molt En Miquel Pelat i En Miquel Fiol, però que ell feia referència a les obres públiques que ha fet Damià Ozonas en bé de Sóller. La tia Rafela contesta que d'aquestes obres encara no n'ha parlat *El Pueblo*. Ell li contesta que pot esperar d'asseguda perquè el periòdic no en parlarà. La tia Rafela, "curteta i tot com es, no va anar de mes *florete*" i posant una excusa se'n va anar.

Seguidament fa la mateixa pregunta al mestre laic i a Damià Ozonas i diu que han de parlar d'ells i dels que ells tant critiquen pel que fa a història, fets, serietat, "hombria de bé", moralitat i honradesa de cada qual i que no hi valdran les manades, "bufos" ni sermons de Damià Ozonas. En el joc d'*El Pueblo* i *Heraldo de Sóller* "fets i raons són trumfos". Si dels fets i raons se'n desprèn que els dos republicans són uns grans homes, ell diu que els alabarà "però si resulten homos ruins i uns mals homos, cap a Esporles i cap a Cannes falta gent" perquè el poble de Sóller no vol que el governin aquesta classe d'homes.

Acaba contestant a Damià Ozonas que li ha dit que l'havia agraviat tractant-lo de tu, i li demana com vol que el tracti, de vós, de vostè o de vossa mercè que la seva boca serà mesura, a ell basta el tracti de tu com correspon a un sabater.

En els articles següents segueix la mateixa tònica d'atacar irònicament els republicans i replicar cada un dels articles que apareixen a *El Pueblo* i fan referència a *Heraldo de Sóller*, els conservadors o l'Ajuntament. A l'article que fa quatre *Una recepta*, explica que *El Pueblo* ve gros al mestre laic, que només té capacitat per parlar al casino i donar classes als seus alumnes. També fa referència a la subvenció de 12.500 pts. al tren de Sóller dient que no és un

regal, sinó que l'Ajuntament paga al tren un encàrrec que li havia fet. Això ho fa d'una forma força pedagògica, de tal manera que afirma que ha arribat a convèncer Sa tia Rafela que ja diu que el mestre laic ha pegat una "ensopegada".

Al cinquè article *Comencem a parlar clar*, diu que quedaren amb es mestre laic i en Damià Ozonas que a les columnes d'*Heraldo de Sóller* no hi valen ni la frescor ni les "balandrades" d'*El Pueblo* ni tampoc els valdrà la marrada de fugir de la qüestió com diuen que volen fer. Podran fugir si volen, però a cada mentida descarada respondran amb una veritat més clara que el sol, per cada curtesa o betzolada dita a Sóller o Fornalutx els pegaran una estirada d'orelles a les seves columnes.

Comenta que fa riure el que diuen i es demana què ha fet *Heraldo de Sóller* que no sia la defensa justa i correcta de persones i coses que *El Pueblo* equivocadament creia poder malmenar. Seguidament li fa un llista d'aquestes coses: El regal de l'Ajuntament al ferrocarril, la subvenció de l'Ajuntament a les monges de la caritat que va ser mentida i dir que mestre Ramon Cremat havia llevat la feina a un fadrí seu per donar gust al cacic dels conservadors. Li diu que grati al ferrocarril i hi trobarà ferro, bronze, acer i hi deixarà les ungles. A tot això i, malgrat la mala fe, afirma que han respost amb raons, amb correcció i decentment.

El Pueblo també diu, referint-se al pseudònim, que això de no donar cara no està bé i ells diuen que no cal donar la cara per dir la veritat, que per contestar-los a ells basta el sabater del partit. Després comenta que al periòdic han de dir la veritat i que aquesta és la mateixa dita per un sabater o pel president de la seva República. Comenta que parlaran dels homes i els fets que són el tema d'*El Pueblo* de cada dissabte, que en això s'avenen. Parlaran dels homes que els governen i els administren des de fa molts anys i que també vol parlar de la vida i miracles del mestre laic i de Damià Ozonas els quals s'havien passat pel cap –diu– posar les mans a l'administració i al govern del nostre poble. Comenta que han de comparar perquè Sóller compari i que els han envidat i accepten l'envit.

Seguidament fa un elogi dels homes de l'Ajuntament i de la seva honradesa i dignitat que, amb tots els seus sacrificis i esforços han convertit un poble petit en un Sóller admirable i admirat. Que de tot això en parlaran en detall i com més en parlin més bé els faran. I després de comentar totes aquestes coses bones de Sóller, diu que li "fa basques" parlar del mestre laic i de Damià Ozonas. A continuació els demana quines són les seves obres i que la tia Rafela i ell esperen que Ozonas i el mestre laic els ho diguin i a veure si en lloc de bones obres es trobaran amb brutor.

En l'article *Una estiradeta d'oreyes de correguda* torna a treure el tema de la subvenció de l'Ajuntament al ferrocarril i intenta aïllar totalment el mestre laic. Diu que tots estan d'acord, la tia Rafela, el partit republicà i tot Sóller, que el mestre laic ha fracassat i que si ho fa moltes vegades haurà de partir allà on vulguen "titareros" com ell. Torna insistir en l'argument que no és el mateix convèncer els seus alumnes que els lectors d'*El Pueblo*. Després intenta posar-lo en contra d'"Un sollerense" i manifesta que prefereix un solleric a algú de fora com el mestre laic al qual acusa de "fer pica de porc els sollerics". En la lluita hi intervé ara Juan Marquès que signa "Jo Mateix" i que "Un sabaté" veu que també s'ha posat contra el mestre laic.

Dedica l'article *Sa tia Rafela té pipida* a declarar la desmoralització d'aquesta, dels republicans i de Damià Ozonas. Després diu que el llum d'*El Pueblo*, que deia que il·luminaria tot Sóller, està apagat. La causa de tot això és que al costat del llum apagat d'*El Pueblo*, les espigues del qual són mentides, injúries, calumnies i atreviments, hi ha posat la llum de la veritat d'*Heraldo de Sóller* que il·lumina i fa veure clar als sollerics i als mateixos republicans l'obra "indigna i torpe" que, a poble extern, fa el mestre laic en *El Pueblo*. La qualifica d'"obra negativa, petita i ruin, de mal gust, de mal gènere i de mala fe, obra d'afronta per Sóller" i fins i tot per al partit republicà.

Segueix afirmant que la llum del seu setmanari ha obert els ulls als mateixos republicans que se senten empegueïts de l'obra del seu apòstol. Aquesta és la causa de l'aplanament del republicans sollerics. Comenta que havien pensat que el mestre laic els duria la república amb quatre jocs de mans i que els ha duit la "xeripa" de buidar-los la bossa i el casino i que els du el "perill de quedar en quadro". I es demana si es mestre laic no va reparar quan venia amb el ferrocarril que aquest estava fet amb "suc de cervell i amb suor del front del sollerics". Havia de veure que a aquests sollerics no els havia de venir amb enganys.

Després comenta que, amb mala fe, el mestre laic, a un article diu que no se'n pot avenir que *Heraldo de Sóller* hagi considerat el partit liberal de Sóller protector del partit republicà solleric. El mestre laic fa aquesta comèdia, quan tot Sóller sap –diu– que qualsevol mal de qualsevol republicà troba sempre disponible la "saliva dejuna d'aquest *manzanillo* derruït de cacique liberal per curar-la", cosa que no serveix més que per emmaleir el mal. Això ho sap tothom i el mestre laic falseja la realitat fent creure que el partit liberal i el republicà a penes es coneixen i es tracten. I diu que ara parlaran del seu cacic: El mestre laic diu en l'article anterior que el caciquisme dels conservadors "es es més repugnant que existeix baix de la capa de Déu" i que això és una mica greu per al seu cacic i per al seu partit. Però que, si pot, lligui aquest cap: D. Bartomeu Castañer ex regidor republicà de l'Ajuntament de Palma va dir als sollerics que per al bé dels pobles hi hauria d'haver un cacic com el de Sóller a cada poble. I que l'amic del mestre laic, Damià Ozonas, va dir recentment que el cacic dels conservadors era un home insubstituïble a Sóller, que tenia gran talent i grans virtuts i que seria una desgràcia per a Sóller perdre'l.

Després afirma o que està equivocat el mestre laic o ho estan els altres dos. Seguidament el repta a que ell digui les coses rebutjables, mal fetes i lletges que conegui del cacic perquè sembla que els sollerics viven en bàbia i no estan assabentats de les malifetes que deu saber el mestre laic. A continuació diu que el defensarà si té defensa i que el criticaria si trobàs que alguna vegada havia fet de mestre laic. Ell, en canvi, mentre duri la discussió només parlarà de les obres bones del mestre laic i començarà parlant de les que ha fet bones a Sóller i li coneixen. Diu que a Sóller s'ha fet l'escola laica i que els sollerics no volen l'ensenyament que dona el mestre laic ni regalat. També ha fet *El Pueblo*, i si segueix dient mentides i fent-ne de les seves els sollerics tampoc el voldran i aviat el partit republicà de Sóller no el voldrà ni regalat.

A partir d'*Una revivea de sa tia Rafela* comença a parlar de les properes eleccions. *El Pueblo* ha escrit un article *De elecciones* en el qual diu que val més morir d'un esclat que de la

febreta que ataca els liberals. "Un sabaté" comenta que aquesta febreta la tenen els republicans, basta veure la disminució dels al·lots de l'escola laica i dels socis del casino que paguen. Els republicans tiraran per la cara això al mestre laic i li faran tornar els doblers. Però torna a la tia Rafela i –en un diàleg amb ella– l'acusa de servir-se de la seva condició de llogatera per captar els vots dels seus llogats. Aquí es parla de la diferent manera d'aconseguir vots que tenen uns i altres, bona la dels conservadors i dolenta la dels republicans. Els conservadors mauristes demanen el vot als seus amics i els republicans van a cercar vots de casa en casa, i sinó els compren.

A *Mes tila al mestre laic* intenta, una altra vegada, aïllar el mestre laic. Diu que Damià Ozonas està més assossegat. Però el mestre laic comença a tenir nervis perquè si no pot treure el partit conservador de l'Ajuntament no cobrarà els quatre-cents duros promesos. Seguidament diu que això passa perquè l'*Heraldo* li ha descobert les trampes que feia que no es dissimulen a les tavernes de fora vila ni amb aiguardent. Després parla de les trampes del batle liberal de Fornalutx que el mestre laic defensa.

Segueix dient que el mestre laic ha vingut a Sóller "redolant, redolant" "a treurer-se se panxa de mal any" i que critica Sóller i els sollerics. Diu que el mestre laic comenta que "es una afronta per Sóller" la manera de cercar vots del partit conservador de casa en casa "com si fossin cans de caça, caçant coniiis" i calla que els conservadors van a casa dels seus amics. Afirmar que el mestre laic sap que tots els partits i pobles d'Espanya fan el mateix, i també sap de memòria que les "darreres eleccions municipals de Sóller, corrien comissions de republicans entrant de casa en casa a demanar es vot per amor de Deu" fent el ridícul demanant-lo a electors que no coneixen ni de vista. Després li diu que li dirà alguna cosa que ell i tot Sóller sap, que el partit republicà i el liberal units per lluitar contra els conservadors han comprat vots.

Després comenta que venturosament la dignitat del sollerics i la dels més pobres "no ha permés implantar en es nostro poble s'honrosa industria de traficá amb ses voluntats i consciencies d'ets homos que se proposaven exercir aquests senyors, qu'es Códic castiga" i que ells ni tan sols havien mencionat. Després diu que el mestre laic s'enfada perquè diu que el partit conservador demana els vots pel seu "jefe" i troba que "això és incult i depriment pe's poble de Sóller, qu'ell estima més que sa seva vida". Després li diu que no passi pena i que li explicarà com ho fan els conservadors: Abans d'haver acordat els candidats demanen els vots en nom del partit conservador o en nom del seu "jefe" i després de nomenar els candidats, com a bons germans reparteixen els vots entre ells, de manera que a tots els en sobri per sortir regidors i així els va millor. Després li diu que el partit conservador "té cara i té uis i té oreies i té vergonya i té sa dignitat" que el mestre laic demana als fornaltuxencs. I el convida a discutir tots aquests punts damunt el diari i no a les tavernes i diu que suposa que fugirà corrent com sempre ha fet. I comenta que corre per les tavernes de fora vila "oferint duros a quatre pessetes, i ets sollerics li prenen es pel i ses copes d'aigordent que amb bossa d'altre els-e paga". I acaba afirmant que el mestre laic va tenir la cara de dir-los que venia a il·lustrar el poble de Sóller.

A *Dues calamitats* diu que en els darrers cinquanta anys Sóller ha sofert dues calamitats. Una és la plaga dels tarongers i la segona és Joan Canals. Sembla que Joan Canals ha escrit un comunicat a *El Pueblo* implorant la pietat de Sóller perquè el jutgin amb indulgència. Que

ha estat una calamitat ho diu tot Sóller, tothom que el coneix, la tia Rafela i fins i tot el mestre laic. Diu que aquest ha fet, amb el cacic liberal, el que fan els al·lots quan, per estalviar "es pois", a la seva baldufa hi posen el "rossec", l'han posat enmig amb aquest comunicat per evitar que els atacassin a ells. Comenta que el cacic liberal més que ràbia li fa llàstima. Que ha estat i encara és un home funest que ha fet mal, ha fet víctimes, ha reculat en lloc d'anar endavant i que venturosament el progrés de Sóller ha passat per damunt aquest home que sempre reula. Sense ell i contra ell tenen banc, gas i electricitat, vapor, ferrocarril, tramvia, construeixen cases i carrers i fan d'un poble petit, un poble gran que pel que fa a la política l'ha arraconat al racó dels trastos vells. Després diu que a l'hora d'ara ja ni tan sols és una calamitat, sols li falta acabar de morir políticament a l'escorxador.

Finalment es celebren les eleccions i els republicans les perden. A *Viatge esguerrat*, el seu darrer article, afirma que el dissabte passat *El Pueblo* deia: *A las urnas!* i aquesta vegada el poble de Sóller li ha fet cas. A partir d'ara *El Pueblo* ja no podrà dir que el poble de Sóller no l'escolta. El poble ha anat a les urnes i ha tornat fent festa i els amics d'*El Pueblo* han fet el viatge esguerrat com els que van a Lluc i tornen trists. Els republicans han pegat un esclat que estaran molt de temps a recuperar-se, els ha passat com els que van a Lluc amb una bèstia polissona i tornen carregats de cops i ferides. Fa dos anys –diu– prometeren anar a *las urnas* i han fet sacrificis de tota mena per arribar a aquesta Meca del nostre Ajuntament. Contractaren o llogaren el mestre laic per 400 duros i per apoderar-se de l'Ajuntament, agranant el partit conservador de les Cases de la Vila. Però a l'Ajuntament de Sóller hi ha anat i s'hi sosté anys i anys el partit conservador perquè mereix la confiança, estima i consideració dels sollerics perquè és seriós, decent, honrat i vol el bé de Sóller. I a l'Ajuntament no hi van pel camí que els ha traçat el mestre laic perquè, per molt mestre que sia, d'això no en sap. Després diu que l'escola laica, el casino i les tavernes, no són el camí que han de seguir els republicans per arribar a merèixer la confiança i estima dels sollerics i governar. Dejecta l'obra d'*El Pueblo* que és la del mestre laic perquè afronta el poble de Sóller i el partit republicà. És obra que repugna els sollerics que s'estimen i estimen el seu poble.

Les eleccions de diumenge que el mestre laic dirà que són fruit de coaccions com ha dit de les altres, quan en privat deia que les de Sóller eren model de sinceritat i decència. En aquestes eleccions, aquests 236 vots que obtengueren els republicans, és la llavor que el mestre laic sembla a poble estern, en el camp republicà i el fruit que dóna el derruït cacic liberal. I els 1226 vots dels conservadors, és el fruit de la llavor bona i sana del bé que de cap a cap d'any sembla el partit conservador en el poble de Sóller. Torna treure els 400 duros que és una manera de denigrar el seu rival, una vegada més, tractant-lo de materialista. Diu que el mestre laic havia fet un programa republicà molt temptador per als beneïts, però a Sóller de beneïts no n'hi ha. Després fa un esquema del programa i el compara amb el que va fracassar a la Primera República: suprimir arbitris extraordinaris, donar els pans fets als pobres i no fer cap millora de les que convenguin a Sóller. Aquesta vila recorda la Primera República com una data calamitosa de la història d'Espanya, i això que llavors eren homes equivocats i el mestre laic és moltes coses més que un home equivocat. Suposa que ara el mestre laic dirà que s'ha errat i que

volia dir que faria les reformes que convenguin al poble, però no cal que es cansi, perquè res de bo poden esperar d'aquest bon al·lot i dels republicans de Sóller. Si no muden de cap a peus els conservadors no els voldran i el poble de Sóller tampoc. Seguidament cita un article d'*El Pueblo* del mes passat que diu que al cap de poques setmanes els sollerics podran dur a l'Ajuntament els homes en els quals reconguin mentalitat i honradesa per laborar en favor dels interessos generals de la població. I li diu que l'escrutini de diumenge parla per ells. Després comenta que fa dos anys republicans i liberals de Sóller, units, volien entrar a l'Ajuntament amb l'amenaça i violència per bandera. Enguany han tengut "el lloguer del mestre laic i la campanya ignominiosa del mestre laic i els ous en terra del mestre laic". Quin partit digne i honrat, quin poble que té vergonya i dignitat no rebutja tot això. No és egoisme dels conservadors el manejar-ho tot i comandar-ho tot com diu *El Pueblo* que confon la dignitat i la vergonya amb l'egoisme. I dignitat i vergonya trobaran els republicans quan toquin a la porta dels conservadors amb amenaces, violències, insolències, mentides, injúries i calúmnies que ensenya el mestre laic i aprenen els republicans. Després els diu que aquest és el sentir del partit conservador que parla per boca d'"Un sabaté". Ni republicans ni liberals de Sóller fan nosa a l'Ajuntament si de veres volen col·laborar en el bé del nostre poble, perquè l'Ajuntament fa les coses bé i voldrien fer-les millor si podien; però si republicans i liberals, junts o separats volen arribar a l'Ajuntament a les males, per fer mal no ho aconseguiran. I per acabar, de l'enemic el consell: viatge esgarrat cap a casa i si qualche vegada voleu anar a Lluc, veneu, baratau o donau la bèstia polissona que teniu.

Acaba l'article dient que té un nebot a França i les coses li van bé, i l'ha convidat a passar una temporadeta amb ell. Això ho farà aviat però d'allà rebran notícies seves i posa una adreça i s'acomiada: "Boulevard de la Republique, nº 1, Neuville-le Roi, o allà on es trobi, estarà sempre a la seva disposició. Au revoir lecteurs".

Així acaben els articles d'"Un sabaté". Quinze dies després apareixeran uns altres articles que seran la continuació d'aquests però que ja no aniran signats pel mateix pseudònim. El nou pseudònim és "Es mosso". Malgrat això seran uns articles molt semblants tant en l'estil com en el llenguatge emprat: un català dialectal molt correcte per a l'època en què està escrit.

Conclusions

Podríem dir que a través d'aquests articles, a més de tenir una imatge del Sóller d'aquells anys i de com es feia la lluita electoral per part dels conservadors al seu setmanari, també hi podem captar parcialment la personalitat de Jeroni Estades i de la manera que tenia de tractar el seus subordinats, els seus adversaris i els seus enemics. Això ens ajudarà en el seu coneixement donat que no tenim cap referència directa de com era la seva personalitat. Els trets principals són:

- 1) La seva ironia, era un home irònic, el recurs a la ironia és una constant en aquests escrits, a través d'ella feia burla dels seus contrincants.
- 2) Es posava els sollerics dins la butxaca a força d'adular-los i augmentar-los l'autoestima i el xovinisme depreciant aquells que no eren de Sóller, especialment si no eren dels seus.

3) Mostrava el seu enemic com algú interessat únicament pels interessos materials (els 400 duros) i les seves ambicions polítiques.

4) Aïllava els seus enemics amb un pla preconcebut: primer aïlla el mestre laic i Damià Ozonas i després el mestre laic tot sol.

5) Fa un acostament paternalista a la gent amb un llenguatge que la gent pogués entendre a la perfecció i parlant-li de coses que ells poguessin captar amb facilitat i els fossin properes fugint del llenguatge tècnic de la política; en una paraula el que ara anomenam populisme. Associat a aquesta manera de tractar la gent hi va el llenguatge en dialecte mallorquí dels articles.

6) En l'escriptura té un estil viu i interessant acostat als lectors als quals pretén convèncer.

7) Es veu que, abans d'arribar Melcior Daviu, els republicans sollerics es plegaven més a la seva voluntat i eren més obedients. Ara intenta que abandonin Melcior Daviu a la seva sort i tornin a ser obedients com abans. Només així podran arribar a governar amb ells. Això es veu principalment en el darrer article que escriu.

8) Ataca l'enemic traient les paraules del context en què han estat escrites i fent dir a la gent allò que no diuen. Això passa quan afirma que els republicans alaben el cacic de Sóller.

9) Nega tot valor a l'enemic i diu que els conservadors estan a l'ajuntament no per motius polítics sinó perquè no els queda més remei a causa de la ineptitud i la maldat dels plantejaments polítics dels altres.

10) Dóna sempre per suposat que els seus enemics fan les coses malament i els seus partidaris les fan sempre bé. Per exemple diu que el mestre laic fa coses dolentes com l'escola laica o *El Pueblo*. O quan diu que Jeroni Estades no fa de mestre laic, donant per suposat que tot el que fa aquest darrer són coses dolentes.

A més de totes aquestes característiques hem de tenir en compte que, a través del caciquisme, hi havia un domini molt gros sobre tot el poble que era semblant al que hi havia a Mallorca i a tot l'estat espanyol. Tot i així, el caciquisme solleric sembla tenir unes característiques peculiars, car a Sóller hi havia més riquesa i se'n podia repartir més, però això a voltes volia dir també més influència per part d'aquells que posseïen aquesta riquesa en el moment de repartir-ne les miques. El que hem de pensar és que enfront de l'ostentació que mostraven les nostres cases modernistes i que podem veure reflectida a Can Prumera, hi havia una majoria de la població que vivia en la misèria i que malgrat això havia de pagar els impostos de consum que cobrava l'Ajuntament, aquest Ajuntament tan ben administrat segons "Un sabaté".

Finalment hem de dir que, malgrat les tretes de Jeroni Estades, *El Pueblo* va seguir sortint fins l'any 1918 igualment que *Heraldo de Sóller*. Malgrat tot, a les següents eleccions, les de 1915, Estades va ser vençut per la coalició dels republicans amb tots els altres partits. La victòria no va ser definitiva perquè encara hi havia molts mauristes dins l'Ajuntament, però, així i tot aconseguiren que el domini d'aquells no fos total i pogueren tenir més informació sobre el que es feia a les Cases de la Vila. Aquest petit avantatge, els republicans el perderen el 1917 quan

tornaren guanyar els mauristes. Malgrat tot això, la victòria de 1915 representa un avanç en la manera de governar el poble i fa veure que malgrat el caciquisme no eren invencibles.

Podem concloure finalment que els articles d'"Un sabaté" formen part d'una campanya limitada que fa Jeroni Estades per guanyar les eleccions. El fet que acabi pocs dies després de la confrontació electoral ens fa veure que s'havia proposat fer feina aquest període i després deixar-ho en mans d'un altre: Es mosso. Una altra de les probabilitats és que Jeroni Estades ho deixàs per poder-se dedicar a la seva candidatura a Diputat a Corts que es proclama només unes setmanes després d'acabar els seus articles.

Ens hem limitat a fer uns apunts sobre un aspecte concret del caciquisme a Sóller, però queden molts interrogants i molts elements que mostren caps de fil que en estirar-los poden donar molt de joc, però tot això supera, en molt l'extensió d'aquesta comunicació.

Bibliografia

ARBONA, Miquel. *Converses solleriques*, Ciutat de Mallorca, 1977.

COLOM, Guillem. *Entre el caliu i la cendra*, Barcelona, 1972.

GABRIEL, Pere. *El moviment obrer a Mallorca*, Mallorca, 1973.

GARCERÁN AULET, R. (2005): "La herencia institucionista y la enseñanza activa en Mallorca. La labor de: Miquel Porcel i Riera, Rufino Carpena Montesinos, Joan Montserrat i Parets y Melchor Daviu i Matas", *Educació i Cultura. Revista Mallorquina de Pedagogia*, [Palma], núm. 18, pàg. 53-75.

MARIMON, Antoni i QUETGLAS, Antoni. *Anàlisi dels resultats electorals a Sóller durant la segona etapa de la Restauració (1901-1923)* dins *III Jornades d'Estudis Locals de Sóller*, Sóller 2009, pàgs. 263-290.

PEÑARRUBIA, Isabel. *Els partits polítics davant el caciquisme i la qüestió nacional a Mallorca. (1917-1923)*, Montserrat, 1991.

PEREZ, Placid. *La producció periodística de les impremtes solleriques Marquès i Calatayud* dins *I Jornades d'Estudis Locals de Sóller*, Sóller 2006.

SBERT, Cristòfol-Miquel. *El caciquisme i el seu temps*, Mallorca, 2007.